

Bronzealder: Højbyggerne

I Danmark begyndte man at støbe smykker og våben i bronze for 4000 år siden. I Grækenland var bronzealderen opstået 1000 år før.

Både i Centraleuropa og i Sydsandinavien opstod nye rangdelte samfund. Magt og status blev demonstreret med guld og bronze. Bygningen af tusindvis af enorme gravhøje var et markant udtryk for, hvad det nye samfund kunne præstere.

Der opstod nye byggeskikke. Man boede i gårde, der lå spredt ud over landskabet. Nogle huse var meget store, op til 500 kvadratmeter. De kunne huse familier fra samfundets top. Fornemme våben og smykker fulgte udvalgte mænd og kvinder i gravene. Aldrig før er så store rigdomme blevet lagt i jorden. Det var gravgaver til de døde og offergaver til de magter, der kunne sikre frugtbarhed.

Bronzealderens verden er stadig meget synlig med de tusinder af gravhøje, som ses i det danske landskab.

Bronze Age: The Barrow builders

In Denmark, bronze casting of jewellery and weaponry began 4,000 years ago; in Greece, the Bronze Age arose 1,000 years earlier.

Both in Central Europe and in Southern Scandinavia, a large number of ranked societies emerged. Power and status were demonstrated by gold and bronze. The building of enormous burial mounds was a distinctive expression of the superior skills of this new society.

New building practices evolved in the settlements. The people lived mainly on individual and scattered farmsteads.

Some of the longhouses were very large, up to 500 square metres. They may have housed leading families in society. Fine weaponry and jewellery followed chosen men and women to their graves. Never before had such great riches been placed in the ground. These were grave goods for the dead and sacrificial offerings for the powers responsible for fertility.

The world order of the Bronze Age is still all in evidence in the thousands of burial mounds that characterise the Danish landscape.

Epoka brązu: Budowniczości kurhanów

Odlewanie ozdób i broni z brązu rozpoczęło w Danii 4000 lat temu. W Grecji epoka brązu zaczęła się 1000 lat wcześniej.

Zarówno w Europie Centralnej, jak i w pld. Skandynawii powstały nowe społeczeństwa oparte na hierarchii społecznej. Złoto i brąz były wyznacznikami władzy i statusu. Budowa tysięcy ogromnych kurhanów stanowiła dobitny wyraz tego, czego mogło dokonać ówczesne społeczeństwo.

Powstał nowy sposób budowy. Mieszkało w gospodarstwach, które leżały porzucane w krajobrazie. Niektóre

z domów były bardzo duże, do 500 metrów kwadratowych. Mogły one pomieścić rodziny elit społecznych. Wyszukana broń i ozdoby podążały za wybranymi mężczyznami i kobietami do grobu. Nigdy wcześniej nie składano do ziemi aż tak wielkich bogactw. Były to dary grobowe dla zmarłych oraz dary ofiarne dla sił mogących zapewnić płodność.

Świat epoki brązu jest nadal bardzo zauważalny poprzez tysiące kurhanów, widocznych w duńskim krajobrazie.

Helleristningernes motiver er symboler fra bronzealderens religion. De vigtige symboler fandtes også som genstande. Foran Madsebakkeklippen er fundet spor efter hellige fester. Måske viste man de hellige genstande frem?

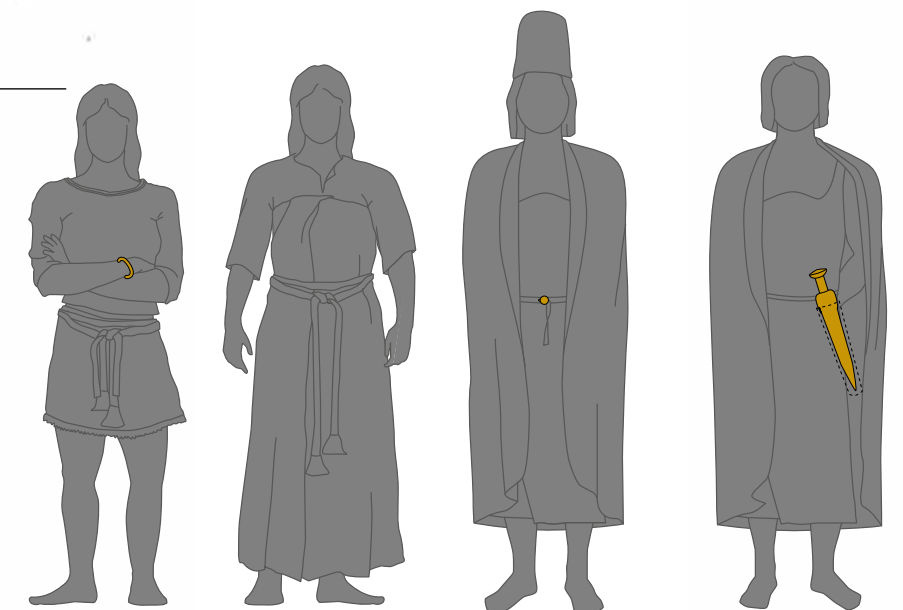

Bronzealderens støbeteknik var avanceret. Smykkets mønster blev stemplet i en voksmodel. Udenpå modellen blev bygget en lerform, som den flydende bronze blev hældt ind i. Voksen smeltede og efterlod et aftryk i leret, som bronzen fyldte ud.

HØJFOLKET

Nogle høje blev konstrueret så kisten med den døde blev bevaret. Derfor har vi i Danmark en unik samling af 3500 år gamle dragter. Mandsdragten bestod af kjortel og kappe og kvindedragten af enten kort eller langt skørt med bluse.

BORTSPRÆNGTE BILLEDER

Her i området er fundet helleristninger på mange klippeflader. På de to Madsebakke-klipper har der været særligt mange. På Store Madsebakke her fandtes især billeder af skibe. Gå forbi det gamle stenbrud over Store Madsebakke og fortsæt til den bevarede Lille Madsebakke.

HØJ I HATTEN

I store dele af Europa har hatten haft en særlig symbolsk betydning. Derfor har man lagt fine uldhatte i graven – endda to i den samme grav – eller ridset en hat i sten eller ofret en hat af guld.

VIDSTE DU ...

- at der er skåret 700.000 tørv af græsmarker for at bygge en storhøj? Det er 7 fodboldbaner.
- at man holdt bier for at få voks til bronzestøbning og honning til mjød?
- at sværdet blev opfundet i bronzealderen?

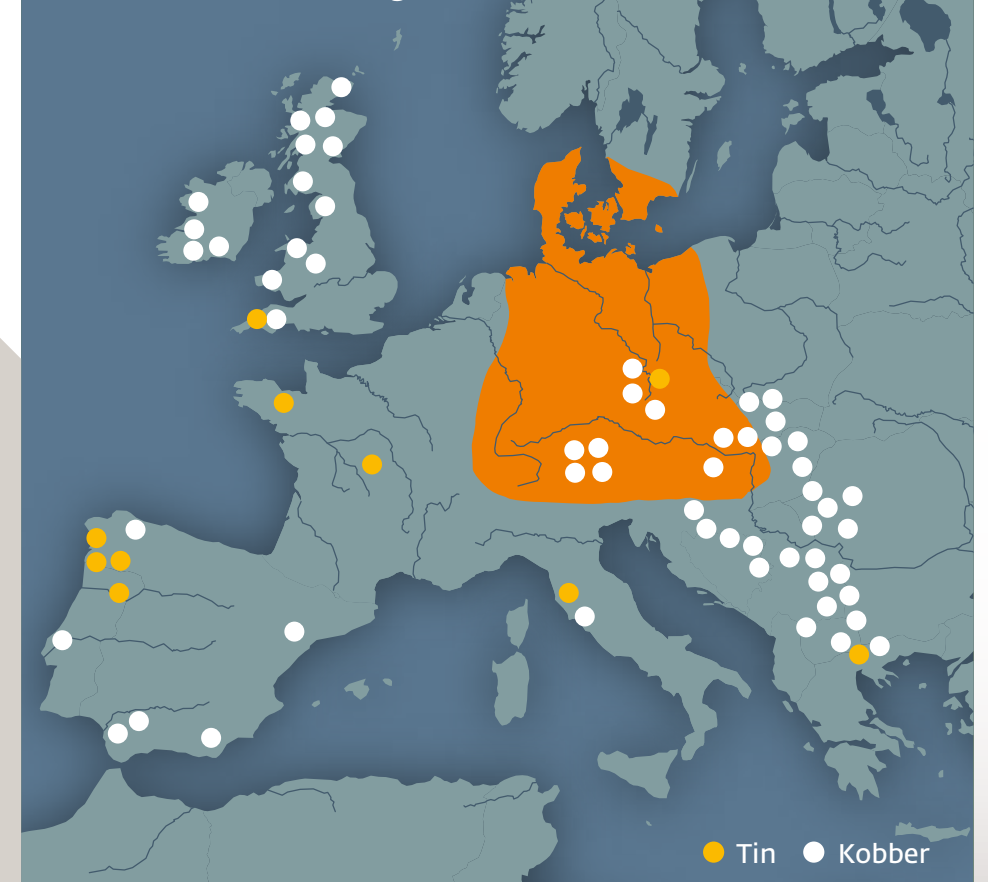
FÅ MERE VIDEN:

Scan koden på de røde pæle og se alle klippens billeder.

Besøg helleristninger ved Hammersholm og Blåholt. bornholmsmuseer.dk/ranebornholm kulturarv.dk/danmarks-oldtidilandskabet 1001fortaellinger.dk

TÆTTE FORBINDELSER

Bronze er en blanding af kobber og tin. Det findes forskellige steder i Europa. I det fremhævede område delte man ideer om gravsik, våben, mode mm.

TIDSLINJE

1400 f.Kr. Vi kender ikke det nøjagtige antal, men i løbet af 5-600 år byggede man omkring 20.000 gravhøje i Danmark.

1400 f.Kr. Solvognen fra Trundholm blev ofret i mosen. Det er en enestående figur, som måske gengiver ideen om, at solen blev kørt hen over himlen.

1600 f.Kr. Med centrum i Mykene i Grækenland fandtes en rig og berejst bronzealdercivilisation. Den berømte løveport er indgang til borgen.

1330 f.Kr. Tutankhamon var en ægyptisk drengeskonge, der regerede fra 1333-1323. Hans grav var fantastisk rigt udsmykket og den blev fundet næsten urørt i 1922.

700-500 f.Kr. Lurerne blev ofret parvis. Deres toner er mørke rungende naturtoner, som har lydt ved ceremonier og fester. De fleste lurer er fundet i Danmark.

1950 Bronzealderens lurer bruges i nutiden som kvalitetsstempel for smør.

1935 De fantastiske genstande fra bronzealderen kan ses som symboler på en storslået kultur. Derfor blev de f.eks. brugt i nazisternes propaganda.

Bronzealder: Højbyggerne

I Danmark begyndte man at støbe smykker og våben i bronze for 4000 år siden. I Grækenland var bronzealderen opstået 1000 år før.

Både i Centraleuropa og i Sydsandinavien opstod nye rangdelte samfund. Magt og status blev demonstreret med guld og bronze. Bygningen af tusindvis af enorme gravhøje var et markant udtryk for, hvad det nye samfund kunne præstere.

Der opstod nye byggeskikke. Man boede i gårde, der lå spredt ud over landskabet. Nogle huse var meget store, op til 500 kvadratmeter. De kunne huse familier fra samfundets top. Fornemme våben og smykker fulgte udvalgte mænd og kvinder i gravene. Aldrig før er så store rigdomme blevet lagt i jorden. Det var gravgaver til de døde og offergaver til de magter, der kunne sikre frugtbarhed.

Bronzealderens verden er stadig meget synlig med de tusinder af gravhøje, som ses i det danske landskab.

Bronze Age: The Barrow builders

In Denmark, bronze casting of jewellery and weaponry began 4,000 years ago; in Greece, the Bronze Age arose 1,000 years earlier.

Both in Central Europe and in Southern Scandinavia, a large number of ranked societies emerged. Power and status were demonstrated by gold and bronze. The building of enormous burial mounds was a distinctive expression of the superior skills of this new society.

New building practices evolved in the settlements. The people lived mainly on individual and scattered farmsteads.

Some of the longhouses were very large, up to 500 square metres. They may have housed leading families in society. Fine weaponry and jewellery followed chosen men and women to their graves. Never before had such great riches been placed in the ground. These were grave goods for the dead and sacrificial offerings for the powers responsible for fertility.

The world order of the Bronze Age is still all in evidence in the thousands of burial mounds that characterise the Danish landscape.

Epoka brązu: Budowniczości kurhanów

Odlewanie ozdób i broni z brązu rozpoczęło w Danii 4000 lat temu. W Grecji epoka brązu zaczęła się 1000 lat wcześniej.

Zarówno w Europie Centralnej, jak i w pld. Skandynawii powstały nowe społeczeństwa oparte na hierarchii społecznej. Złoto i brąz były wyznacznikami władzy i statusu. Budowa tysięcy ogromnych kurhanów stanowiła dobitny wyraz tego, czego mogło dokonać ówczesne społeczeństwo.

Powstał nowy sposób budowy. Mieszkało w gospodarstwach, które leżały porzucane w krajobrazie. Niektóre

z domów były bardzo duże, do 500 metrów kwadratowych. Mogły one pomieścić rodziny elit społecznych. Wyszukana broń i ozdoby podążały za wybranymi mężczyznami i kobietami do grobu. Nigdy wcześniej nie składano do ziemi aż tak wielkich bogactw. Były to dary grobowe dla zmarłych oraz dary ofiarne dla sił mogących zapewnić płodność.

Świat epoki brązu jest nadal bardzo zauważalny poprzez tysiące kurhanów, widocznych w duńskim krajobrazie.

Helleristningernes motiver er symboler fra bronzealderens religion. De vigtige symboler fandtes også som genstande. Foran Madsebakkeklippen er fundet spor efter hellige fester. Måske viste man de hellige genstande frem?

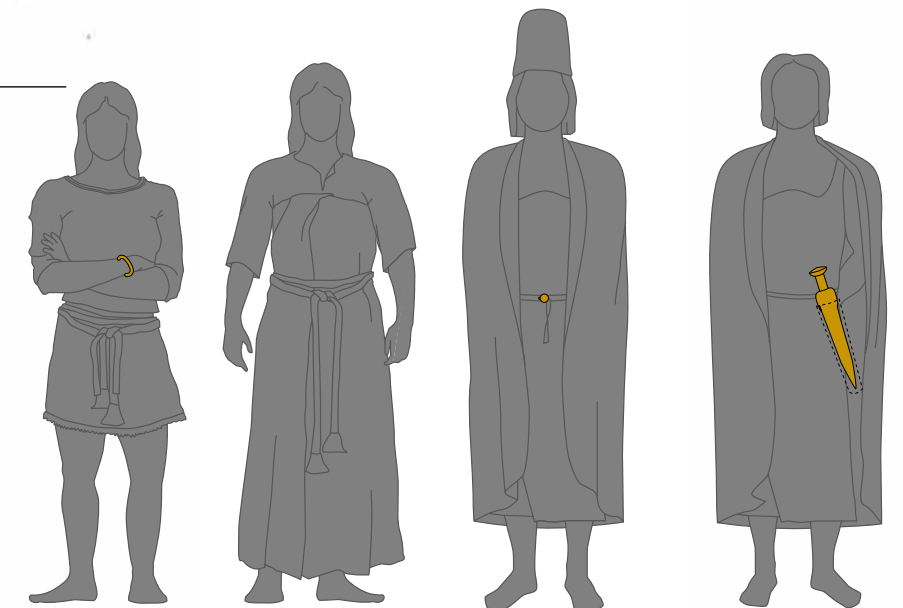

Bronzealderens støbeteknik var avanceret. Smykkets mønster blev stemplet i en voksmodel. Udenpå modellen blev bygget en lerform, som den flydende bronze blev hældt ind i. Voksen smeltede og efterlod et aftryk i leret, som bronzen fyldte ud.

HØJFOLKET

Nogle høje blev konstrueret så kisten med den døde blev bevaret. Derfor har vi i Danmark en unik samling af 3500 år gamle dragter. Mandsdragten bestod af kjortel og kappe og kvindedragten af enten kort eller langt skørt med bluse.

EN HELDIG KLIPPE

Her i området er fundet helleristninger på mange klippeflader. På de to Madsebakke-klipper har der været særligt mange. Lille Madsebakke her har været tiltrækkende pga. sin form. De lange riller er skabt i istiden. Fra klippens top kan turen fortsætte til andre helleristningsklipper.

HØJ I HATTEN

I store dele af Europa har hatten haft en særlig symbolsk betydning. Derfor har man lagt fine uldhatte i graven – endda to i den samme grav – eller ridset en hat i sten eller ofret en hat af guld.

VIDSTE DU ...

- at der er skåret 700.000 tørv af græsmarker for at bygge en storhøj? Det er 7 fodboldbaner.
- at man holdt bier for at få voks til bronzestøbning og honning til mjød?
- at sværdet blev opfundet i bronzealderen?

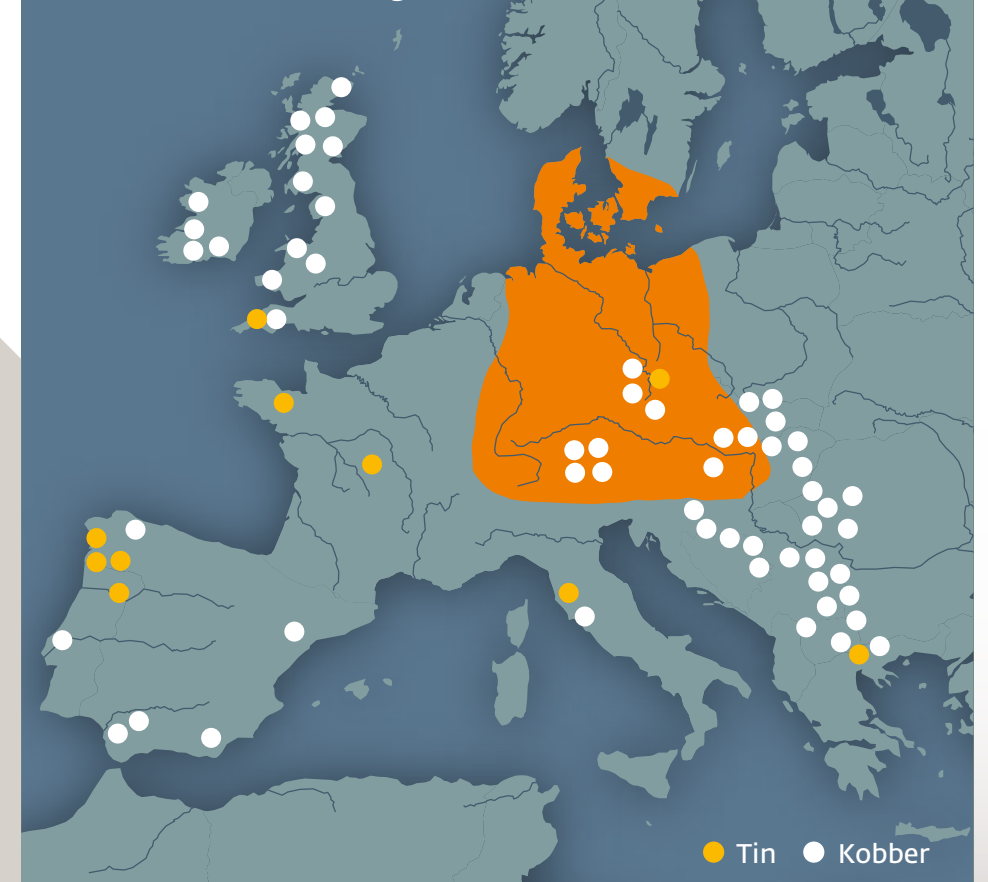
FÅ MERE VIDEN:

Scan koden på de røde pæle og se alle klippens billeder.

Besøg helleristninger ved Hammersholm og Blåholt. bornholmsmuseer.dk/ranebornholm kulturarv.dk/danmarks-oldtidilandskabet 1001fortaellinger.dk

TÆTTE FORBINDELSER

Bronze er en blanding af kobber og tin. Det findes forskellige steder i Europa. I det fremhævede område delte man ideer om gravsik, våben, mode mm.

TIDSLINJE

En indgang til bronzealderen

Her ved Bornholms nordspids, hvor land og hav mødes, findes et af Nordens vigtigste områder med helleristninger fra bronzealderen. Du kan gå på opdagelse i landskabet og finde sporene efter en for længst forsvunden religion, hvor skibet var det centrale motiv. Skibet var solskibet, som sikrede solens evige bevægelse. Du møder skibet overalt, her ved Madsebakke og højere oppe, på Hammersholm. Der er fundet mere end 100 skibsbilleder ved Allinge og Sandvig.

I bronzealderen var landskabet et kulturlandskab med kornmarker og græsningsområder. Klipperne med helleristninger omkranser den bedste jord. Den findes på de brede, jævne skrånninger, der strækker sig fra Madsebakke i kystzonen til Hammersholms højdedrag.

De mange helleristninger gjorde landskabet helligt – hver sten havde sin fortælling.

Step back into the Bronze Age

The northern tip of Bornholm, where the land meets the sea, is one of the most important Bronze Age rock carving sites in the Nordic region. Explore the landscape and you'll find traces of a long-lost religion with ships as the core motif. The ship was the sun ship responsible for the perpetual motion of the sun. You'll see ships everywhere here at Madsebakke and higher up at Hammersholm. More than 100 ship images have been found near Allinge and Sandvig.

During the Bronze Age, the landscape was cultivated with cornfields and pastures. The rock carvings encompass the best soil, which is found on the broad even slopes stretching from Madsebakke along the coastal zone to Hammersholm ridge.

The numerous rock carvings made the landscape sacred – each stone telling its own story.

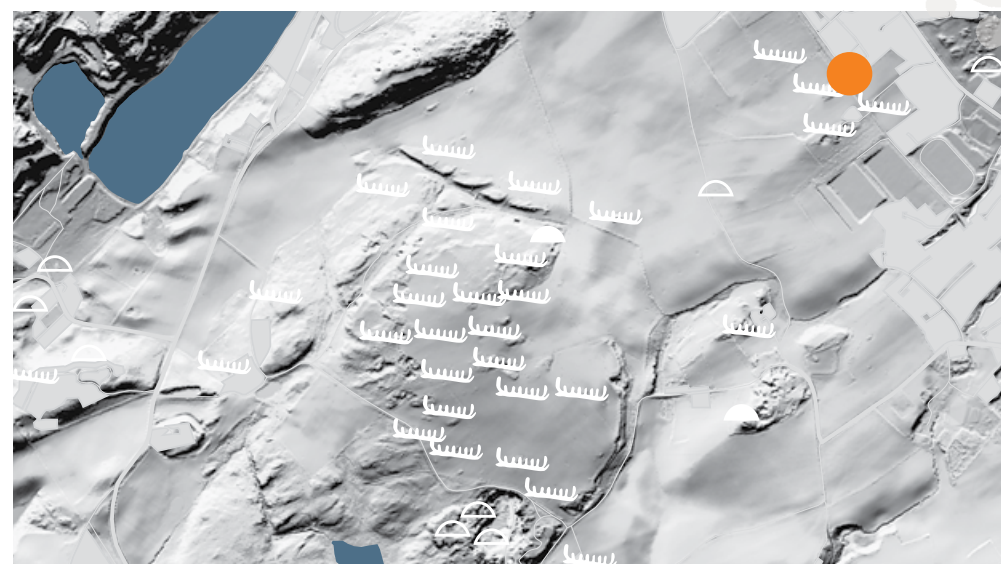
Wstęp do epoki brązu

Tutaj, na północnym krańcu Bornholmu, gdzie spotyka się ląd i morze, znajduje się jeden z najważniejszych w krajach nordyckich obszarów z rytami naskalnymi z epoki brązu.

Możesz rozpocząć odkrywanie terenu i odnaleźć ślady po już od dawna nieistniejącej religii, w której okręt był centralnym motywem. Okręt był okrętem słonecznym, zapewniającym nieustanną wędrówkę Słońca. Okręty spotkasz wszędzie – tutaj na Madsebakke oraz wyżej, na Hammersholm. Koło Allinge i Sandvig znaleziono ponad 100 przedstawień okrętów.

W epoce brązu krajobraz ten był krajobrazem kulturowym z polami uprawnymi i miejscami wypasu. Skały z rytami naskalnymi otaczają najżyźniejszą glebę. Znajduje się ona na szerokich, równych stokach ciągnących się od Madsebakke przy strefie przybrzeżnej do wzniesień na Hammersholm.

Liczne ryty naskalne uświęciły ten krajobraz – każdy kamień miał swoją opowieść.

Her står du ved indgangen til bronzealderens rituelle landskab. Overalt findes felter med helleristninger (🚢). I området har været mange gravhøje. Nogle få eksisterer stadig (⬤), mens andre er forsvundet (◡).

EN INDGANG TIL BRONZEALDEREN

De vigtigste nordiske områder med helleristninger fra bronzealderen. Samme billedverden som på Bornholm.

En guddommelig fisk trækker solen op fra natskibet til dagskibet. Billede på ragekniv fra Jylland, ca. 800 f.Kr.

En indgang til bronzealderen

Her ved Bornholms nordspids, hvor land og hav mødes, findes et af Nordens vigtigste områder med helleristninger fra bronzealderen. Du kan gå på opdagelse i landskabet og finde sporene efter en for længst forsvunden religion, hvor skibet var det centrale motiv. Skibet var solskibet, som sikrede solens evige bevægelse. Du møder skibet overalt, her ved Madsebakke og højere oppe, på Hammersholm. Der er fundet mere end 100 skibsbilleder ved Allinge og Sandvig.

I bronzealderen var landskabet et kulturlandskab med kornmarker og græsningsområder. Klipperne med helleristninger omkranser den bedste jord. Den findes på de brede, jævne skrånninger, der strækker sig fra Madsebakke i kystzonen til Hammersholms højdedrag.

De mange helleristninger gjorde landskabet helligt – hver sten havde sin fortælling.

Step back into the Bronze Age

The northern tip of Bornholm, where the land meets the sea, is one of the most important Bronze Age rock carving sites in the Nordic region. Explore the landscape and you'll find traces of a long-lost religion with ships as the core motif. The ship was the sun ship responsible for the perpetual motion of the sun. You'll see ships everywhere here at Madsebakke and higher up at Hammersholm. More than 100 ship images have been found near Allinge and Sandvig.

During the Bronze Age, the landscape was cultivated with cornfields and pastures. The rock carvings encompass the best soil, which is found on the broad even slopes stretching from Madsebakke along the coastal zone to Hammersholm ridge.

The numerous rock carvings made the landscape sacred – each stone telling its own story.

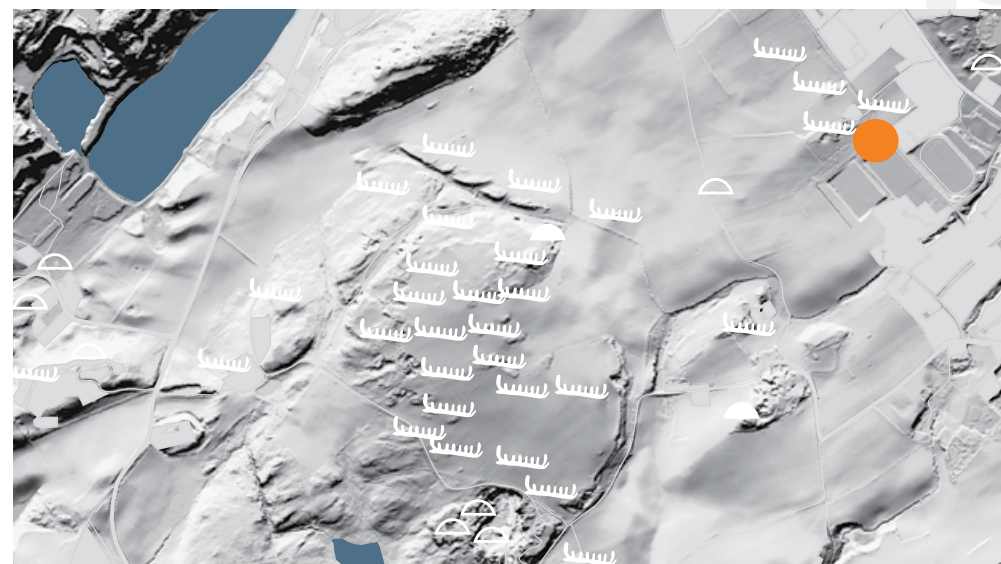
Wstęp do epoki brązu

Tutaj, na północnym krańcu Bornholmu, gdzie spotyka się ląd i morze, znajduje się jeden z najważniejszych w krajach nordyckich obszarów z rytami naskalnymi z epoki brązu.

Możesz rozpocząć odkrywanie terenu i odnaleźć ślady po już od dawna nieistniejącej religii, w której okręt był centralnym motywem. Okręt był okrętem słonecznym, zapewniającym nieustanną wędrówkę Słońca. Okręty spotkasz wszędzie – tutaj na Madsebakke oraz wyżej, na Hammersholm. Koło Allinge i Sandvig znaleziono ponad 100 przedstawień okrętów.

W epoce brązu krajobraz ten był krajobrazem kulturowym z polami uprawnymi i miejscami wypasu. Skały z rytami naskalnymi otaczają najżyźniejszą glebę. Znajduje się ona na szerokich, równych stokach ciągnących się od Madsebakke przy strefie przybrzeżnej do wzniesień na Hammersholm.

Liczne rytmy naskalne uświęciły ten krajobraz – każdy kamień miał swoją opowieść.

Her står du ved indgangen til bronzealderens rituelle landskab. Overalt findes felter med helleristninger (ss). I området har været mange gravhøje. Nogle få eksisterer stadig (●), mens andre er forsvundet (◐).

EN INDGANG TIL BRONZEALDEREN

De vigtigste nordiske områder med helleristninger fra bronzealderen. Samme billedverden som på Bornholm.

En guddommelig fisk trækker solen op fra natskibet til dagskibet. Billede på ragekniv fra Jylland, ca. 800 f.Kr.

Et hav af skibe

På Madsebakke, Danmarks største helleristningsfelt, kan du se 14 skibe. Sammen med skibene på de to forsvundne naboristninger giver det mindst 32 skibe, en hel flåde.

I bronzealderen var skibet det vigtigste transportmiddel. Kun ved hjælp af skibet kunne man skaffe den eftertragtede bronze. Også i den guddommelige verden var skibet vigtigt. Det var solskibet, som sikrede solens evige bevægelse. På et skib kan du se et solbillede på et stativ. Forestil dig, at skibe lige nedenfor helleristningerne sejlede i solparade, hvor solbilleder blev fremvist. Måske blev miniature-skibe frembåret på Madsebakke.

Der er også mange andre hellige figurer som skåltegn, fodspor, cirkler og hjulkors. Du kan se det fineste af alle hjulkors, med skåltegn inde i hjulkorset og i en krans udenom.

A sea of ships

At Madsebakke, Denmark's largest rock carving site, you can see 14 ships. Also counting the ships on the two neighbouring carving sites that have now disappeared, there were once at least 32 ships, a whole fleet.

Ships were the most important means of transport in the Bronze Age. They were the only means of obtaining the prized bronze. Ships were also important in the world of the gods. The sun ship was responsible for the perpetual motion of the sun. One ship has an image of a sun on a stand. Perhaps miniature ships were carried on Madsebakke hill.

Other sacred shapes such as cup marks, footprints, circles and wheel crosses are also visible. You can see the finest of all wheel crosses, with cup marks inside the wheel cross and in a wreath surrounding it.

Morze okrętów

W Madsebakke, największym w Danii skupisku rytów naskalnych, widać przedstawienia 14 okrętów. Wraz z dwoma nieistniejącymi już sąsiednimi skupiskami rytów daje to łącznie co najmniej 32 okręty - całą flotę.

W epoce brązu statek był najważniejszym środkiem transportu. Jedynie przy jego pomocy można było zdobyć pożądany brąz. Okręt był ważny także w świecie bogów. To okręt słoneczny zapewniał nieustanną wędrówkę Słońca. Na jednym z przedstawień okrętów możesz zobaczyć wyobrażenie Słońca na statywie. Wyobraź sobie, że okręty płynęły tuż poniżej rytów naskalnych w słonecznej paradzie, gdzie pokazywane były obrazy Słońca. Być może na Madsebakke obnoszono miniatury okrętów.

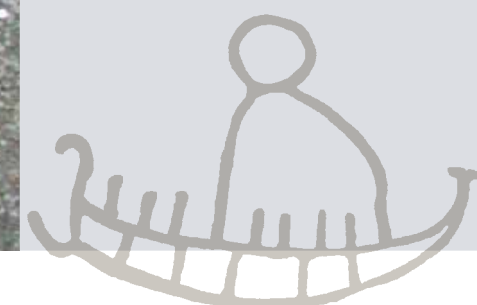
Znajduje się tu również wiele innych świętych figur, takich jak ryty dołkowate, ślady stóp, koła oraz krzyże wpisane w koło. Możesz także zobaczyć jeden z najpiękniejszych z krzyży wpisanych w koło, z rytym dołkowatym wewnątrz koła i wieńcem wokół niego.

HJULKORSET

Vidste du, at hjulkorset blev opfattet både som et solbillede og et hjul med fire eger. Hjulet var et symbol på solens bevægelse rundt og rundt - gennem årtiderne og gennem døgnet. Måske var hjulkorset på Madsebakke en slags kalender.

Klippens hovedfelt med de mange motiver. Til venstre ses et skib med solbillede på stativ. Skibets mandskab holder solbilledet op.

ISEN SLEB KLIPPERNE

Under istiden pløjede bræerne sig over Bornholm. I isen var der sten og grus. Med et enormt pres blev klipperne slebet glatte og fine til at riste billeder på. Nogle steder kan du stadig mærke den glatte overflade. De aflange furer er skabt af isen.

Madsebakke, en gammel helligdom

Arkæologiske udgravninger har vist, at Madsebakke blev besøgt igennem årtusinder. Da helleristningerne blev indhugget, var den allerede en hellig klippe. Det hele startede i bondestenalderen, ca. 3500 f.Kr., hvor der blev rejst et par stolper i en stor hulning i klippen. Senere blev hulningen fyldt op med sten, lerkar og brændt lerklining. Der blev også lagt stenlægninger omkring klippen.

Lige efter 1000 f.Kr. i bronzealderen blev der rejst et hegn foran klippen. Fund af ildsteder og dyreknoget fortæller om rituelle måltider.

I jernalderen var der en gravplads med enkle brandgrave, og omkring 400 e.Kr. har der stået et hus på klippen.

Skibene på Madsebakke er indhugget over mange år. De markerer måske særlige lejligheder – lykke før en lang rejse, overgang fra barn til voksen eller bryllup?

Madsebakke, an ancient sacred site

Archaeologists' excavations have shown that Madsebakke has been a popular destination for thousands of years. When the rock carvings were made, it was already a sacred rock. The story began in the Late Stone Age, in about 3500 BC, when a couple of posts were erected in a large depression in the rock. Later on, the depression was filled up with stones, pottery and burnt wattle-and-daub.

Just after 1000 BC during the Bronze Age, a fence was erected in front of the rock. The fireplaces and animal bones found reveal that ritual meals were eaten here.

During the Iron Age, there was a grave site here with simple cremation graves, and in about the year 400, a house stood on the rock.

The ships on Madsebakke hill were carved over many years. They may mark special occasions – good luck before a long journey, a rite of passage or a wedding?

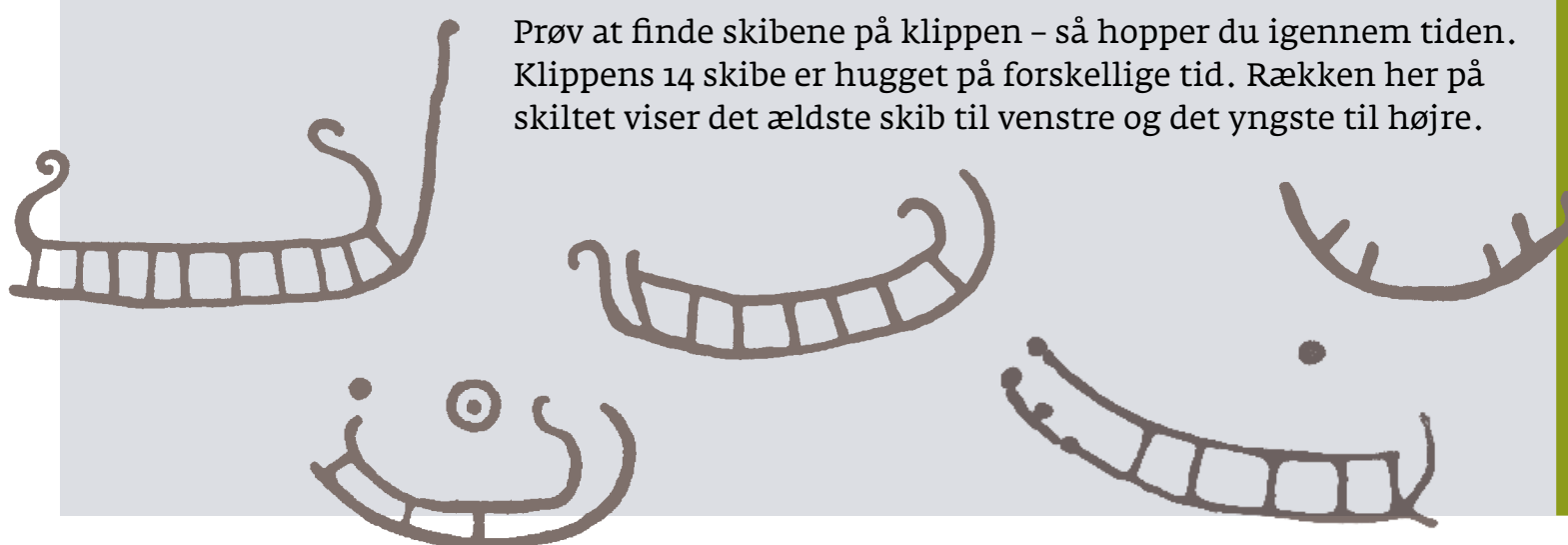
Madsebakke, dawne miejsce kultu

Wykopiska archeologiczne dowodzą, że Madsebakke był odwiedzany od tysięcy lat. Gdy wykuto tu ryty naskalne, był już świętą skałą. Wszystko to rozpoczęło się w neolicie, ok. 3500 lat p.n.e., gdy ustawiono dwa słupy w dużym wgłębieniu w skale. Wgłębienie zostało potem wypełnione kamieniami, odłamkami naczyń glinianych oraz wypaloną polepą. Położono także bruk kamienny wokół skały.

Tuż po r. 1000 p.n.e. wzniesione zostało ogrodzenie przed skałą. Znalezione paleniska i kości zwierzęce świadczą o rytualnych posiłkach.

W epoce żelaza znajdowało się tu cmentarzysko z pojedynczymi grobami ciałałpalnymi, a ok. roku 400 n.e. na tych skałach stał dom.

Przedstawienia okrętów w Madsebakke wykuwane były na przestrzeni wielu lat. Być może celebrują one specjalne wydarzenia – powodzenie w długiej podróży, przejście z dzieciństwa w dorosłość lub ślub?

Prøv at finde skibene på klippen – så hopper du igennem tiden. Klippens 14 skibe er hugget på forskellige tid. Rækken her på skiltet viser det ældste skib til venstre og det yngste til højre.

ELEGANTE SKIBE GENNEM TIDEN

Først da alle skibe var lavet, så Madsebakke ud som i dag. Ældst er skibet længst mod øst, fra ca. 800 f.Kr. med enkle dyrehoveder på stævnene. Senere fik skibene lavere stævn. Det yngste skib er fra ca. 400 f.Kr.

DEN STORE HULNING I KLIPPEN

Hulningen i klippen var fyldt helt op med materiale fra stenalden og bronzealder. Det var her det hele startede ca. 3500 f.Kr.

Helleristninger på række

Denne klippe, der er dækket med skåltegn, udgør et led i rækken af helleristninger ved stien mellem Allinge og Sandvig. På den ene side rejser Madsebakke sig, på den anden side er der en lavere klippe med mindst 7 skibe og talrige skåltegn.

Der er udsigt op over de gode jorder, imod Hammersholm med dette områdes ristninger. Hvis der ikke havde været træer og sommerhuse, ville man have kunnet se Hammerodde bag sandstranden ved Sandvig, Osand Bugt. Stranden må have været en af Bornholms vigtigste landingspladser. Herfra er der den korteste afstand til svenskekysten ved Simrishamn. Helleristningerne med skibe er placeret nær den bedste landbrugsjord, men kan også være knyttet til den gode naturhavn. Måske indhuggede man et skib eller et skåltegn for at opnå god lykke før en lang rejse.

Lines of rock carvings

This rock, which is covered with cup marks, is part of a line of rock carvings by the path between Allinge and Sandvig. Madsebakke hill rises on one side, and on the other side, a lower rock has at least seven ships and countless cup marks.

The view of the good agricultural land stretches towards Hammersholm and its local rock carvings. If not for the trees and holiday cottages, you would be able to see Hammerodde behind the sandy beach near Sandvig, Osand Bay. The beach must have been one of Bornholm's most important landing areas. It has the shortest distance to the Swedish coast near Simrishamn. The rock carvings of ships are near the best farming land but could also be linked to the excellent natural harbour. Perhaps the ships or cup marks were carved to bring good luck before a long journey.

Ryty naskalne w rzędzie

Ta skała, pokryta rytami dołkowatymi, jest ogniwem w szeregu rytów naskalnych przy ścieżce między Allinge i Sandvig. Po jednej stronie wznosi się Madsebakke, po drugiej znajduje się niższa skała z co najmniej siedmioma okrętami i licznymi rytami dołkowatymi.

Jest stąd widok na tereny z urodzajnymi glebami w kierunku Hammersholm, z rytami na tym obszarze. Gdyby nie drzewa i domy letniskowe, można by zobaczyć Hammerodde za plażą koło Sandvig, Osand Bugt. Plaża ta musiała być jednym z ważniejszych na Bornholmie miejsc zejścia na ląd.

Stąd jest najbliżej do szwedzkiego wybrzeża koło Simrishamn. Ryty naskalne z okrętami umieszczono blisko najlepszych ziem uprawnych, lecz można je także odnieść do tego dobrego naturalnego portu. Być może wykuwano okręt lub ryt dołkowaty w intencji szczęśliwej długiej podróży.

LANDINGSPLADS

Bornholms sikreste naturhavne findes ved Hammeren. Hvis man på vej fra Skåne blev overrasket af vestenvind, kunne man komme sikkert i land i Sandvig. Hvis østenvinden overraskede var der læ bag Hammeren ved Hammerhavnen.

Helleristninger og skålsten blev hugget ud med slagsten. Det var granitsten af en størrelse og form, som lå godt i hånden.

MYSTISKE SKÅLTEGN

Skåltegnet er det almindeligste motiv. Det kan være et solbillede eller blot en markering af noget helligt. Måske har man ofret smør eller bær i fordybningerne. Lige, hvor sommerhusene begynder, er en klippe med syv skibsmotiver. To af dem ses her.

Forsvundne helleristninger

Her på Store Madsebakke er der flere gamle stenbrud. Du kan se fordybningerne med skarpe kanter. I stenbrudene forsvandt to helleristningsfelter for altid.

I 1884 blev det første felt fundet. Nationalmuseet forhandlede forgæves om en fredning. I 1893 blev endnu et helleristningsfelt fundet tæt ved. Nationalmuseet og ejeren kunne ikke blive enige om betalingen for fredning eller køb. Så i 1894 blev også dette felt sprængt bort.

Heldigvis blev felterne tegnet. Tegningerne giver et godt indtryk af, hvad der er gået tabt. På det ene felt har der været en sjælden menneskefigur, måske en danser eller en spydbærer. Skibene har haft flotte stævne, der ender i spiralkrøller og forenklede hestehoveder. På det andet felt har der været 13 skibe, som er meget ens. De er nok indhugget indenfor et kort tidsrum.

Carved in stone but lost for all time

Here at Store Madsebakke there are many old quarries - hollows in the landscape with sharp edges. However, two ancient rock carving sites disappeared for ever.

The first site was found in 1884. The National Museum of Denmark tried in vain to negotiate its protection. In 1893, another rock carving site was found close by. The National Museum of Denmark and the owner once again failed to agree on protection. So in 1894, this site was also blasted off the planet.

Fortunately, the sites were recorded for posterity. These drawings give a good impression of what has been lost. On one site there was a rare figure of a human, perhaps a dancer or a spear carrier. The ships had beautiful bows ending in spiral curls and simplified horses' heads. The other site contained 13 almost identical ships. They were probably carved within a short period of time.

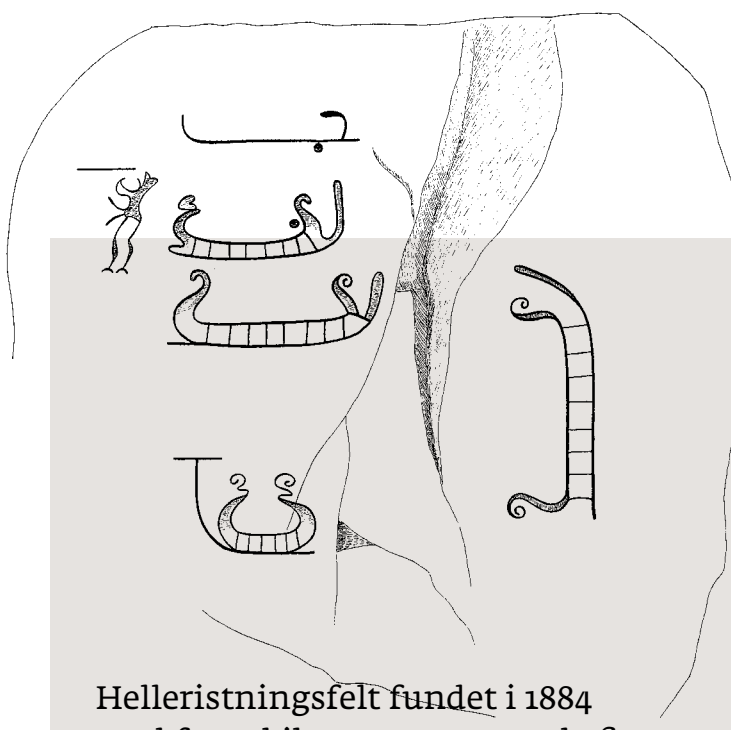

Ryty naskalne, które zniknęły

Tu, na Store Madsebakke znajduje się wiele dawnych kamieniołomów. Możesz zobaczyć wgłębienia o ostrych krawędziach. Dwa duże skupiska rytów naskalnych przepadły na zawsze podczas eksploatacji kamieniołomów.

W r. 1884 odkryto pierwsze skupisko. Muzeum Narodowe bezskutecznie negocjowało objęcie go ochroną. W r. 1893 znaleziono w pobliżu kolejne skupisko. Muzeum Narodowemu i właścicielowi nie udało się dojść do porozumienia ani odnośnie ochrony, ani zakupu. W rezultacie w 1894 r. także i ten obszar został wysadzony w powietrze.

Na szczęście, zachowały się rysunki tych skupisk. Rysunki dają dobry obraz tego, co zostało utracone. Na jednym ze skupisk znajdowała się rzadko spotykana figurka ludzka, być może tancerz lub włócznik. Okręty miały wspaniałe dzioby, zakończone ozdobnymi spiralami i uproszczonymi głowami końskimi. Na drugim skupisku znajdowało się 13 okrętów, bardzo do siebie podobnych. Wykuto je prawdopodobnie w krótkich odstępach czasu.

Helleristningsfelt fundet i 1884 med fem skibe og en menneskefigur

Helleristningsfelt fundet i 1893 med 13 skibe.

Ved Storløkkebakke syd for Allinge var det stenhuggerne, der i 1929 sikrede helleristningerne. De opdagede et flot skib og standsede få cm fra stævnen. På Hammersholm ses flere steder, at stenhuggerne måske har respekteret billederne.

Et typisk bornholmsk landskab

Mellem Madsebakke og Hammersholm står du midt i et nordbornholmsk landbrugslandskab. Nederst er kystzonen med fremspringende klippepartier. Øverst et plateau, også med klipper. Den bedste jord findes på de brede, jævne skrånninger mellem kystzonen og højdedragene.

I bronzealderen har man som i dag skiftet mellem korn dyrkning (hvede og byg) og kvæggræsning. Fårene græssede på større åbne klipper, mens grisene blev holdt på de dårligere jorder med skov og krat.

Også i bronzealderen blev landskabet ændret af mennesket hele tiden. Klipperne med helleristninger omkranser den allerbedste jord, både oppe og nede.

Resterne af en gravhøj, Samuelshøj, findes tæt ved. Der er fundet brandgrave fra jernalderen, men højen kan gå tilbage til bronzealderen. På højen har der stået to bautasten.

A typical Bornholm landscape

Between Madsebakke and Hammersholm you are surrounded by the northern Bornholm cultivated landscape. At the bottom you'll find a coastal zone with jutting cliffs. There are more rocks on the top plateau. The best soil is on the wide level slopes between the coastal zone and the high ground.

During the Bronze Age, like today, farmers alternated between cereal growing (wheat and barley) and cattle grazing. Sheep grazed on large open rocks while pigs were kept on the poorer soil, which had forests and brushwood.

In the Bronze Age too, man was always changing the landscape. The rocks with carvings encircle the very best land.

The remains of a burial mound, Samuelshøj, are close by. Iron Age cremation graves have been found, but the mound could date back to the Bronze Age. Two menhirs once stood on the mound.

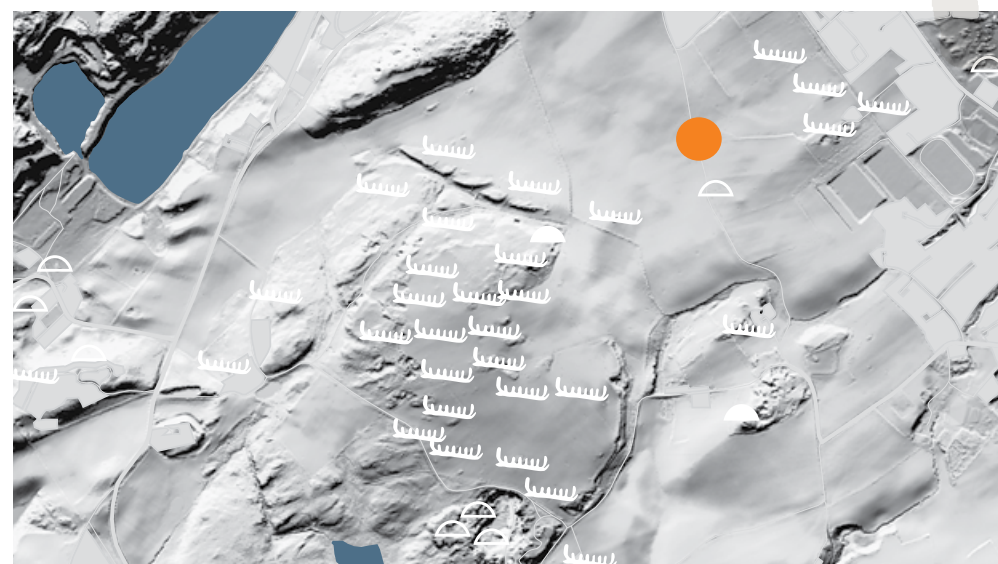
Typowy bornholmski krajobraz

Między Madsebakke i Hammersholm stoisz w środku północno-bornholmskiego krajobrazu rolniczego. Najniżej jest strefa przybrzeżna, z wystającymi partiami skalnymi. Najwyżej - płaskowyż, również ze skałami. Najbardziej urodzajna a gleba znajduje się na szerokich gładkich zboczach między strefą przybrzeżną a wzniesieniami.

W epoce brązu, podobnie jak i obecnie, stosowano płodozmian, czyli naprzemienną uprawę zbóż (pszenica i jęczmień) i wypas bydła. Owce pasły się na większych, nie porośniętych skałach, podczas gdy świnie trzymano na gorszych ziemiach pokrytych lasem i niskopienną roślinnością.

Także w epoce brązu krajobraz był cały czas zmieniany przez człowieka. Skały i ryty naskalne otaczają najlepsze ziemie, zarówno od góry, jak i od dołu.

W pobliżu znajdują się pozostałości kurhanu Samuelshøj. Znalezione tam groby z epoki żelaza, lecz sam kurhan może pochodzić z epoki brązu. Na kurhanie stały dwa menhiry.

Her står du midt i bronzealderens rituelle landskab. Overalt findes felter med helleristninger (ss). I området har været mange gravhøje. Nogle få eksisterer stadig (▲), mens andre er forsvundet (△).

EN HELLIGKILDE?

På vej mod Lille Madsebakke er et kildevæld. Det hedder Sønnekilde eller Sonnekilde. Tæt ved andre helleristninger findes også kildevæld. En del af kildens vand kom op lige ved Madsebakke. Her var lagt stenlægninger, hvor der var mest fugtigt.

SAMUELSHØJ

I 1819 blev Samuelshøj opmålt og tegnet. Dengang var højen godt 11 m i diameter og knap 3 m høj. På det gamle matrikelkort kan man se den i marken. Siden blev området opdyrket, og højen forsvandt. I dag er højen igen markeret i landskabet.

De døde ligger i landskabet

Anebjerg Høj er en af Bornholms store gravhøje fra bronzealderen. Stedet er nøje udvalgt. Højen skulle ses. Den ligger på et trin i landskabet på højde med de bedste jorder lige nedenfor Hammersholm. Man har sikkert også kunne se højen fra skibe, som sejlede forbi ude på Østersøen. Der er ikke fundet noget i Anebjerg Høj. Den bevarer sine hemmeligheder.

Til gengæld er der i 1800-tallet udgravet en meget rig grav fra omkring 1400 f.Kr. i en stor gravhøj, som lå i nærheden af den gamle togstation i Sandvig, ca. 800 m nord for Anebjerg Høj. Fra denne gravhøj var der også fin udsigt ud over Østersøen. Gravgodset er en høvding værdig: en guldarmring, et sværd med guldbelægning på grebet, en knap med guldbelægning, en dragtnål, en kniv og en ragekniv med greb i form af et hestehoved.

Dead down under

Anebjerg Høj is one of Bornholm's large Bronze Age burial mounds. It was carefully chosen as the mound was meant to be seen. It lies on a step in the landscape that is level with the best farming land just below Hammersholm. Sailors on ships could no doubt see the mound as they sailed past out in the Baltic Sea. Nothing has been found in Anebjerg Høj. It guards its secrets to this day.

However, in the 1800s, a very rich grave from about 1400 BC was excavated in a burial mound near the old train station in Sandvig about 800 m north of Anebjerg Høj. This burial mound also afforded a fine view of the Baltic Sea. The grave goods were worthy of a chieftain: a gold arm-ring, a sword with gold plating on the hilt, a gold-plated button, a clothing pin, a knife and a razor with a handle shaped like a horse's head.

Zmarli pochowani w krajobrazie

Anebjerg Høj jest jednym z dużych kurhanów z epoki brązu na Bornholmie. Miejsce zostało starannie wybrane. Kurhan powinien być być widoczny. Ten znajduje się na podwyższeniu terenu, na wysokości najlepszych gleb tuż poniżej Hammersholm. Z pewnością kurhan był także widoczny z okrętów przepływających przez Bałtyk w pobliżu Bornholmu. W Anebjerg Høj nie dokonano żadnych znalezisk. Kurhan zachował swoje tajemnice.

Natomiast podczas wykopalisk w XIX w. znaleziono bardzo bogaty grób z 1400 roku p.n.e. w wielkim kurhanie usytuowanym blisko dawnej stacji kolejowej w Sandvig, ok. 800 metrów na północ od Anebjerg Høj.

Z tego kurhanu rozciągał się również dobry widok na Bałtyk. Inwentarz grobowy godny jest wodza: złota bransoletka, miecz z pozłacanym uchwytem, guzik pokryty złotem, szpila (do spinania ubrania), nóż oraz brzytwa z uchwytem w kształcie końskiej głowy.

Bornholm er rig på fund fra bronzealderen. Øen var ikke isoleret. Over Østersøen kunne man sejle fra Sandvig til Simrishamn i Sverige, godt 40 km, på mindre end en dag. Man kendte ikke til sejlet. Man padlede.

Sværd fra Sandvig-graven, en forgyldt knap og rageknivens greb.

FOTO: JOHN LEE/NATIONALMUSEET

VIDSTE DU...

at bronzealderens mænd barberede sig. I gravene er der fundet rageknive med et greb i form af et hestehoved. Hesten var et helligt dyr i bronzealderen. Man troede, at en hest trak solen over himlen